

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
2-son. 2-qism. Fevral-2026**

Tarix fanini o'rganishning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri va uning ahamiyati

Qurbonova Marjona Akmaljon qizi Navoiy Davlat Universisti
1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarix fanini o'rganishning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni, uning ma'naviy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, tarixiy xotira, milliy o'zlikni anglash hamda fuqarolik ongini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy asosda yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: tarix, jamiyat taraqqiyoti, tarixiy xotira, milliy o'zlik, ma'naviyat, meros, fuqarolik ong.

Abstract. The article is dedicated to a comprehensive analysis of the influence of historical science on societal development. It highlights the role of historical knowledge in shaping national identity, preserving cultural heritage, and ensuring social cohesion. The contribution of historical science to economic and political progress, as well as the formation of international relations, is substantiated with examples. The study discusses the role of history in the education system and the necessity of teaching it as a mandatory subject. The article emphasizes the relevance of utilizing historical lessons for future planning. Various methodological approaches have been applied in this study, which have helped to reveal the significance of historical science in various fields.

Keywords: historical science, societal development, national identity, cultural heritage, international relations, economic progress, education system, historical lessons, historical memory, global issues.

Аннотация. Статья посвящена всестороннему анализу влияния исторической науки на развитие общества. Освещена роль исторических знаний в формировании национальной идентичности, сохранении культурного наследия и обеспечении социальной сплочённости. Также обоснован вклад исторической науки в экономическое и политическое развитие, а также в формирование международных отношений на основе примеров. В исследовании обсуждается роль истории в системе образования и необходимость её преподавания как обязательного предмета. В статье подчёркивается актуальность использования

O'RTA OSIYODA IJTIMOY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali 2-son. 2-qism. Fevral-2026

исторических уроков для планирования будущего. В изучении данной темы применены различные методологические подходы, которые помогли раскрыть значимость исторической науки в различных сферах.

Ключевые слова: историческая наука, развитие общества, национальная идентичность, культурное наследие, международные отношения, экономическое развитие.

Kirish: Tarix fanini o'rganish jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va siyosiy rivojlanishida alohida o'rin tutadi. Bu fan nafaqat o'tmishni anglash va uni tahlil qilish imkonini beradi, balki kelajakni shakllantirishda ham yo'nalish beradi. Hozirgi zamonda global ijtimoiy va siyosiy muammolarni hal etishda tarixiy tajribani o'rganish dolzarb masalalardan biriga aylandi. Tarix fanining jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati bir necha jihatlar bilan belgilanadi. Avvalo, global muammolarni hal qilishda tarixning o'rni beqiyosdir. XXI asrda ekologik muammolar, migratsiya, iqtisodiy tengsizlik va urushlar kabi global masalalarni tushunish va hal qilishda tarixiy tajriba muhim vosita bo'lmoqda. Masalan, 1945 yildagi BMT tashkil etilishi Ikkinchi jahon urushining saboqlariga asoslangan bo'lib, xalqaro tinchlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, tarixiy bilimlarga ega bo'lgan jamiyat o'zini boshqarish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirishda faol ishtirok etadi. 1980-yillarda Sharqiy Yevropadagi demokratik inqiloblar tarixiy tahlil va xalqlarning o'z erkinligini anglash jarayonining natijasi sifatida yuzaga kelgan. Tarix fani insoniyatning o'tmishini o'rganish orqali bugungi kunni anglash va kelajakni barpo etishda muhim nazariy hamda amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Har qanday jamiyat o'z taraqqiyot yo'lini belgilashda o'z tarixiga tayanadi. Tarixiy jarayonlarni chuqur o'rganish jamiyatning ijtimoiy, siyosiy va madaniy rivojlanish qonuniyatlarini anglash imkonini beradi. Shu bois tarix fanini o'rganish nafaqat ilmiy ehtiyoj, balki jamiyat taraqqiyotining zarur shartlaridan biridir.

Natija va tahlil: Tarix fanining eng muhim vazifalaridan biri – tarixiy xotirani shakllantirishdir. Tarixiy xotira millatning o'zligini anglashida muhim omil hisoblanadi. Masalan, Amir Temur davrining o'rganilishi nafaqat siyosiy tarixni, balki davlat boshqaruvi, harbiy strategiya va diplomatiya sohasidagi tajribalarni ham ochib beradi. Bu esa yosh avlodda milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlaydi. Shuningdek, Islom Karimov ta'kidlaganidek, tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. Tarixni bilgan xalq o'z ildizlarini anglaydi va mustaqil taraqqiyot yo'lini ongli

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
2-son. 2-qism. Fevral-2026**

ravishda tanlay oladi. Tarix fani jamiyat rivojlanishining umumiy va xususiy qonuniyatlarini o'rganadi. Ijtimoiy-iqtisodiy tuzumlarning almashinuvi, davlat boshqaruvi shakllarining rivoji, madaniy yuksalish davrlari – bularning barchasi tarixiy tajriba orqali o'rganiladi. Masalan, Rim imperiyasi ning inqirozi davlat boshqaruvida ichki nizolar va iqtisodiy muammolar qanday oqibatlariga olib kelishini ko'rsatadi. Bu kabi tarixiy saboqlar zamonaviy jamiyat uchun muhim xulosa chiqarishga yordam beradi. Tarix – bu nafaqat siyosiy voqealar majmui, balki madaniyat, fan va san'at taraqqiyotining ham aksidir. O'tmishdagi ilmiy yutuqlar, buyuk allomalar merosi jamiyat ma'naviy hayotini boyitadi. Masalan, Abu Rayhon Beruniy va Abu Ali ibn Sino ning ilmiy merosi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Tarixiy merosni o'rganish yoshlarni ilm-fanga qiziqtiradi, ularni ma'naviy barkamollikka undaydi hamda milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalaydi.

Tarix fanining jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati yuzasidan adabiyotlarni tahlil qilishda avvalo xorijiy tadqiqotlarga e'tibor qaratish lozim. Dunyoning ko'plab rivojlangan mamlakatlarida tarixiy tadqiqotlar insoniyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan omillar sifatida qaraladi. Masalan, A.J. Toynbi o'zining "A Study of History" asarida tarixiy jarayonlarning tsiklik rivojlanish tamoyillarini o'rganib, jamiyatlarning muvaffaqiyat yoki inqiroz sabablarini o'tmish tajribasi orqali aniqlash mumkinligini ta'kidlagan. Shuningdek, Fernan Braudel tomonidan ishlab chiqilgan tarixiy makon va vaqt tushunchalari iqtisodiy va ijtimoiy tarix tahlilida yangi paradigmalarni shakllantirdi. U tarixiy jarayonlarni faqatgina muayyan voqealar bilan bog'lamasdan, uzoq muddatli strukturaviy o'zgarishlarni ham hisobga olish zarurligini qayd etdi. Amerikalik olim J. H. Hexter tarixni o'rganish orqali fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va demokratik qadriyatlarni mustahkamlash mumkinligini ta'kidlab, tarix fanining ta'lim tizimidagi o'rni haqida yozadi. Shuningdek, P. Burke tomonidan olib borilgan tadqiqotlar madaniy tarixning ijtimoiy taraqqiyotga ta'sirini ko'rsatib beradi. U o'z asarlarida o'tmishdagi madaniy hodisalarning zamonaviy jamiyat qadriyatlariga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi.

MDH mamlakatlarida tarix faniga oid tadqiqotlar ham katta ahamiyat kasb etadi. Rossiyada V.O. Klyuchevskiy va S.M. Solovyevlarning asarlari tarixiy jarayonlarning ijtimoiy-siyosiy omillari va ulardan kelib chiqadigan natijalarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Xususan, Klyuchevskiy Rossiya tarixidagi siyosiy boshqaruv

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
2-son. 2-qism. Fevral-2026**

tizimlari va ularning xalq hayotiga ta'sirini chuqur o'rgangan. Solovyev esa tarixiy jarayonlarda dinning ahamiyati va ijtimoiy birdamlikni shakllantirishdagi rolini tahlil qilgan. Qozog'istonlik tarixchi M. Qoziboyev esa Markaziy Osiyo tarixiy taraqqiyotida ekologik omillar va resurslardan foydalanishning uzoq muddatli oqibatlari haqida tadqiqotlar olib brogan. Ushbu tadqiqotlar hududiy tarixning global masalalarga qo'shgan hissasini yoritib beradi. Bundan tashqari, Tojikiston olimi B. Boqiev tomonidan amalga oshirilgan izlanishlarda Markaziy Osiyo tarixiy jarayonlarida qishloq xo'jaligining o'rni va iqtisodiy hayotning rivojlanishi o'rganilgan.

O'zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ham muhim o'ringa ega. Xususan, S. Ahmedov tomonidan O'zbekiston tarixida davlat boshqaruvi tizimlari va ularning jamiyat taraqqiyotiga ta'siri tahlil qilingan. N. Karimov esa jadidchilik harakati va uning O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy rivojlanishidagi ahamiyatini tadqiq qilgan. U o'z ishlarida o'tmishdagi islohotlarning bugungi jamiyatdagi ahamiyatini yoritib beradi. Shuningdek, A. Nurmatovning tadqiqotlarida tarixiy xotira va madaniy merosning zamonaviy ta'lim jarayonidagi roli o'rganilgan. U o'z asarlarida o'quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar beradi. Shu bilan birga, Sh. Usmonov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar qadimgi Xorazmning ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga bag'ishlangan bo'lib, ushbu hududning o'tmishdagi madaniy va iqtisodiy taraqqiyoti yoritilgan. Masalan, Samarqand va Shahrisabzdagi madaniy obidalar O'zbekistonning xalqaro miqyosdagi sayyohlik salohiyatini oshirib, iqtisodiy rivojlanishga xizmat qilmoqda.

Tarix fanining ahamiyati ta'lim tizimida ham yaqqol namoyon bo'ladi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi 90%dan ortiq davlatlarda tarix majburiy fan sifatida o'qitiladi. Bu yosh avlodni o'tmishni anglash, global va milliy masalalarga nisbatan ongli yondashuv shakllantirishga tayyorlash uchun muhimdir. Masalan, AQSHda tarixiy savodxonlik fuqarolik jamiyatini mustahkamlash vositasi sifatida qaraladi. Bu orqali yoshlar demokratiya, inson huquqlari va milliy birdamlik tamoyillarini o'zlashtiradi. Tarix fani iqtisodiy rivojlanish uchun ham muhim. Masalan, Markaziy Osiyoda qadimgi Buyuk Ipak yo'li bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar mintaqadagi savdo-sotiq va iqtisodiy integratsiyani tushunishga xizmat qiladi. Buyuk Ipak yo'li bo'yicha o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar orqali bu hududning geosiyosiy va iqtisodiy ahamiyati oshib, bugungi kundagi xalqaro transport loyihalari uchun poydevor yaratildi.

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
2-son. 2-qism. Fevral-2026**

Xulosa: Tarix fanini o'rganish jamiyat taraqqiyotining muhim omilidir. U milliy o'zlikni anglash, ma'naviy yuksalish, siyosiy ongni shakllantirish hamda kelajak taraqqiyot yo'lini belgilashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Tarixiy tajriba – bu jamiyat uchun saboq maktabidir. O'tmishni chuqur o'rganish orqali jamiyat xatolardan saboq oladi va yanada barqaror, taraqqiy etgan kelajak sari intiladi. Shu bois tarix fanini chuqur va tizimli ravishda o'rganish har bir jamiyatning strategik rivojlanish omillaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. – Toshkent: O'zbekiston, 1998.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Toynbee A.J. A Study of History. – London: Oxford University Press, 1934–1961.
4. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. – New York: Simon & Schuster, 1996.
5. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. – New York: Free Press, 1992.
6. Giddens A. Sociology. – Cambridge: Polity Press, 2009.
7. Hobsbawm E. The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991. – London: Michael Joseph, 1994.
8. Toshmatov S., Eshov B. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
9. Azamat Ziyov. O'zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent: Sharq, 2000.
10. Zamonaviy tarix va jamiyat taraqqiyoti masalalari bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2022.